

Mielenterveys- ja päihdelainsäädännön uudistaminen

Helena Vorma

4.4.2022

Mielenterveys- ja päihdelainsäädännön uudistamisen tausta

- Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukaan osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimia uudistetaan mielenterveys- ja päihdelainsäädäntö.
- Tällä hallituskaudella jatkettiin jo edeltävällä hallituskaudella aloitettua työtä.
 - Vuosina 2017-2018 Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuden – jatkotyöryhmän alla toiminut Päihde- ja mielenterveys –alatyöryhmä valmisteli sosiaalihuoltolain ja terveydenhuoltolain muuttamista tavoitteena siirtää niin sanottujen vapaaehtoisten mielenterveys- ja päihdepalvelujen järjestämistä koskevat säännökset erityislaeista eli mielenterveyslaista ja päihdehuoltolaista sosiaali- ja terveydenhuollon yleislakeihin. Alatyöryhmän työ jäi kuitenkin keskeneräiseksi.
- Mielenterveys- ja päihdepalveluiden toiminnallinen erillisuus muista palveluista hajanaisessa palvelujärjestelmässä voi vaikeuttaa palveluita tarvitsevien pääsyä palveluihin ja edesauttaa palveluista pois putoamista.
 - Palvelut tulisi järjestää tarpeiden mukaisesti erityisesti huomioiden haavoittuvimpien ryhmien palvelut, somaattisen hoidon integroiminen mielenterveys- ja päihdetyöhön, sekä eri hallinnonalojen yhteistyö, asiakkaiden kieli- ja kulttuuristausta ja asumispalvelujen kehittäminen (STM 2016:3).

Mielenterveys- ja päihdelainsäädännön uudistamisen HE:n tavoitteet

- Parannetaan palveluja erityisesti
 - parantamalla asiakkaiden ja potilaiden pääsyä ja tavoittamista palvelujen piiriin
 - tarjoamalla vaikuttavia ja asiakkaan ja potilaan tarpeen mukaisia palveluja
 - sovittamalla palveluja yhteen, ja
 - turvaamalla jatkuvuutta asiakkaan ja potilaan siirtyessä palvelusta toiseen.
- Turvataan palvelujen kokonaisuus ja siten myös vähennetään tahdosta riippumattoman hoidon käyttöä.
- Selkeytetään sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä mielenterveys- ja päihdepalveluissa ja vahvistetaan niiden yhteensovittamista.
- Tavoitteena myös integroida mielenterveys- ja päihdepalvelut lähemmin osaksi muuta sosiaali- ja terveydenhuoltoa.
 - Luovutaan erillislajeista näiden palvelujen kohdalla ja säädetään palveluista jatkossa siellä missä muistakin sosiaali- ja terveysterveystoimista.

Mielenterveys- ja päihdepalvelujen HE:n keskeinen sisältö

- Säädetään mielenterveys –ja päihdepalveluista jatkossa sosiaalihuolto- ja terveydenhuoltolaeissa siten, että mielenterveys- ja päihdehuoltolakeihin jäisi vain tahdosta riippumatonta hoitoa + valtion mielisairaaloita koskeva sääntely.
 - Kuitenkin päihdehuoltolain tahdosta riippumattoman hoidon sääntelyssä oleva hoito väkivaltaisuuden perusteella poistettaisiin osana tätä HE:tä, koska sitä ei ole käytännössä käytetty.
- Mielenterveys- ja päihdepalvelujen parantaminen.
 - Valtiontalouden kehyksissä varattu hanketta varten 18 milj. euroa.
- Muutamissa muissa laeissa olevat viittaukset mielenterveyslakiin tai päihdehuoltolakiin muutetaan.
- Samalla tehdään päihdehuoltoa koskevien säännösten sote-yhteensovittaminen (=kunta vaihtuu hyvinvointialueeseen), mikä vaikuttaa keskeisesti hankkeen aikatauluun.

Sosiaali- ja terveydenhuoltolain yhteisiä muutoksia

- Muu riippuvuuskäyttäytyminen näkyviin päihteiden ongelmakäytön lisäksi (toiminnalliset riippuvuudet) > tämä lähinnä tekninen muutos
- Yhteiset palvelut –sääntelyn täsmentäminen
 - Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käytännön organisoinnissa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutehtävät menevät edelleen jossain määrin sekaisin. Myös tiettyjen palvelujen sisällössä on keskinäisiä epäselvyyksiä.
 - Vaikka sote-uudistuksessa pyritään lisäämään integraatiota, sosiaali- ja terveydenhuollossa annettavat palvelut eivät voi korvata toisiaan. Ne määräytyvät eri perusteilla ja niiden tarkoitus ja tavoitteet ovat erilaisia. Asiakkaan/potilaan asema niissä on erilainen riippuen siitä, kummasta toiminnasta on kyse. Siksi tehtävät on kyettävä erottamaan toisistaan, vaikka työtä tehtäisiinkin yhdessä ja moniammatillisesti.
 - Sen vuoksi pykälään ehdotetaan aiempaa selkeämpää kirjausta siitä, että asiakkaan tarvitessa sekä sosiaali- että terveydenhuollon palveluja on sovellettava asiakkaan edun parhaiten turvaavalla tavalla sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen antamiseen sosiaali- ja terveydenhuoltolain säännöksiä ja terveydenhuollon palvelujen antamiseen terveydenhuoltolain säännöksiä.
 - Tarkoituksena, että valittavan lainsäädännön ja sitä seuraavat menettelytavat ratkaisi annetun palvelun sisältö eikä se, miten palvelu on hallinnollisesti organisoitu.
- Mielenterveystyö kunnan ja hyvinvointialueen yhteisenä yhte-tehtävänä
- Sosiaalipäivystyksen ja terveydenhuollon yhteistyön selventäminen psykososiaalisen tuen osalta
- Psykososiaalinen tuki äkillisissä järkyttävissä tilanteissa omaksi pykäläksi kumpaankin lakiin

Sosiaalihuoltolain muutoksia

- Yhteisösosiaalityö siirretty omaan pykälään; lisäksi osana yhteisösosiaalityötä tai muita palveluita tulisi järjestää syrjäytymistä vähentävää etsivää työtä
 - Yhteisösosiaalityön velvoite ollut aiemminkin, mutta sen roolia sosiaalihuollon toiminnassa vahvistettaisiin.
 - Etsivä työ olisi uusi velvoite lain tasolla ja sillä tarkoitettaisiin sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin tapahtuvaa erilaisiin tiloihin, alueille tai tilaisuuksiin jalkautuvaa työtä, jonka tavoitteena on etsiä ja tunnistaa ilmeisen sosiaalihuollon avun tarpeessa olevia henkilöitä ja ohjata heitä tarvittavan avun ja palvelujen piiriin.
- Päiväkeskus ja tilapäinen majoitus päihdetyön palveluna
 - Kyse uudesta pykälästä, mutta ei kokonaan uudesta, vaan laajentuvasta tehtävästä, jota nykyisinkin järjestetään päihdehuoltolain nojalla, osin myös järjestötoimijoiden kautta (STEA-avustuksella).
 - Päihteitä ongelmallisesti käyttäville olisi tarjottava perustarpeiden turvaamiseksi päiväkeskustoimintaa, siihen toiminnallisesti liittyvää tilapäistä majoitusta sekä palveluun sisältyvää sosiaaliohjausta. Palvelua tulisi järjestää myös päihtyneille.
 - Palvelusta ei annettaisi päätöstä ja siinä olisi oikeus asioida nimettömästi.
 - Tarkoituksena olisi edistää palvelun käyttäjien ohjautumista tarkoituksenmukaisten sosiaali- ja terveystalvelujen piiriin.
 - Vastaa erityisesti korona-aikana esiin tulleisiin palvelujärjestelmän haasteisiin kaikkein heikoimmassa asemassa olevien päihteitä ongelmallisesti käyttävien ja asunnottomien osalta.

Sosiaalihuoltolain muutoksia

- Päihde- ja riippuvuustyön toteuttaminen sekä Mielensterveystyön toteuttaminen
 - Nykyisin sosiaalihuoltolain 3 luvussa olevat mielensterveystyön ja päihdetyön pykälät siirrettiisiin muutettuina lain 4 lukuun, joka koskee sosiaalihuollon toteuttamista. Muutos selkeyttää niitä konkreettisia palveluja, joita sosiaalihuollossa tulee tarjota, sekä korostaa asiakkaan oikeutta saada kaikki ne sosiaalipalvelut, jotka vastaavat hänen tuen tarpeisiinsa.
 - Sosiaalihuollon palveluista ainakin sosiaalityötä, sosiaaliohjausta, sosiaalista kuntoutusta ja asumispalveluja tulisi tarjota myös erityisesti päihteiden käyttäjille tai riippuvuuskäyttämiseen suunnattuina palveluina.
 - Sosiaalihuollon palveluista ainakin sosiaalityön, sosiaaliohjauksen ja sosiaalisen kuntoutuksen palveluja sekä asumispalveluja tulisi tarjota myös erityisesti mielensterveysongelmasta tai psyykkisen toimintakyvyn heikkenemisestä johtuvaan tuen tarpeeseen.
- Myös muita pieniä sisällöllisiä täsmennyksiä seuraaviin pykäliin. 3 § Määritelmät, 5.4.2017 § Sosiaalinen kuntoutus, 42 § Omatyöntekijä

Terveydenhuoltolain muutoksia

- Päihdepalveluja koskevan pykälän täydentäminen
 - Otsikoksi Päihde- ja riippuvuuspalvelut, tuo myös toiminnalliset riippuvuudet näkyviin
 - Monimuotoiset palvelut
 - Palveluja tulisi toteuttaa monimuotoisina palveluina, millä tarkoitetaan avosairaanhoidon ja laitoshoidon lisäksi esimerkiksi potilaan kotiin ja arkiympäristöihin vietäviä palveluja, kuten iäkkäille potilaille tarkoitettua kotikatkaisuhoidoa. Tarkoituksena on tavoittaa muuten vaikeasti tavoitettavia potilasryhmiä.
 - Terveyden- ja sairaanhoidon kokonaisuuden turvaaminen
 - Tarkoituksena terveyden edistämisen ja muun tarvittavan sairaanhoidon toteutuminen päihde- tai riippuvuushäiriötä sairastavalla potilaalla. Muut psyykkiset ja fyysiset terveysongelmat ovat huomattavan yleisiä henkilöillä, joilla on päihdehäiriö.
 - Jatkuvuuden turvaaminen
 - Potilaan siirtyessä terveydenhuollon toimintayksiköstä toiseen tai sosiaalihuollon laitospalveluihin olisi turvattava tarpeenmukaisen hoidon jatkuvuus.

Terveydenhuoltolain muutoksia

- Mielen-terveyspalveluja koskevan pykälän täydentäminen
 - Monimuotoiset palvelut
 - Tutkimus, hoito ja kuntoutus tulisi toteuttaa monimuotoisina palveluina, joilla tarkoitettaisiin sitä, että avosairaanhoidon ja laitoshoidon ohella on lisäksi tarjottava näiden välille sijoittuvia ja potilaan arjen elämänpäiiriin liikkuvia palveluja, esimerkiksi tehostettuja avohoidon palveluja ja kotiin vietäviä palveluja.
 - Terveyden- ja sairaanhoidon kokonaisuuden turvaaminen
 - Mielen-terveyspalveluja saavalle potilaalle on turvattava hänen tarvitsemansa terveyden- ja sairaanhoidon kokonaisuus. Tarkoituksena on edistää terveydenhuollon palvelujen sovittamista yhteen ja terveyden edistämisen ja tarvittavan muun terveydenhuollon toteutumista mielen-terveyden häiriötä sairastavalla potilaalla.
 - Mielen-terveyspalveluja toteutettava myös perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon yhteistyönä.
 - Tarkoituksena edesauttaa sitä linjausta ja käytäntöä, jonka mukaan erikoissairaanhoidon ohjaa ja tukee perustason palveluissa toteutettavaa hoitoa ja perusterveydenhuollon monipuolisen hoitovalikoiman ylläpitämistä. Tavoitteena voimavarojen optimaalinen käyttö.
 - Jatkuvuuden turvaaminen
 - Potilaan siirtyessä terveydenhuollon toimintayksiköstä toiseen tai sosiaalihuollon laitos- ja asumispalveluihin olisi turvattava tarpeenmukaisen hoidon jatkuvuus.
 - Tällä tarkoitettaisiin sitä, että hoidon sisällölliseen siirtymiseen ja hoidon sisällön ja intensiteetin jatkuvuuteen olisi kiinnitettävä erityistä huomiota. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi mahdollisia tutustumiskäyntejä tai -tapaamisia, yksiköiden välisiä käytännön järjestelyjä ja siirtymisen toteutumisen varmistamista.

Terveydenhuoltolain muutoksia

- Kiireellisen hoidon täsmentäminen
 - Kiireellisen hoidon pykälässä todettaisiin nimenomaisesti, että kiireellisellä hoidolla tarkoitetaan myös päihteiden käytöstä johtuvaa välitöntä katkaisu- ja vieroitushoidon tarvetta. Kyse ei ole uudesta velvoitteesta.
- Työnohjauksen järjestämisvelvollisuuden laajentaminen mielenterveyspalveluista myös päihde- ja riippuvuuspalveluihin
- Kaksi asetuksenantovaltuutusta päihdehuoltolaista terveydenhuoltolakiin
 - STM:n asetus opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoidolle
 - STM:n asetus ministeriön hyväksymästä hoidosta huumausainerikoksissa

Aikataulu

- Lausunnoille 6 vkon ajaksi mahdollisimman pian.
- Eduskuntaan budjettilakina vko 37
- Lakimuutokset voimaan 1.1.2023
 - Voimaantuloajankohtaan vaikuttaa erityisesti se, että päihdehuoltolain sote-yhteensovittamista ei ole tehty missään muussa yhteydessä. Säännösmuutokset siitä, että päihdepalvelujen järjestämisvelvollisuus siirtyisi kunnilta hyvinvointialueille, olisi saatava voimaan heti vuoden 2023 alusta.

Kiitos!

